

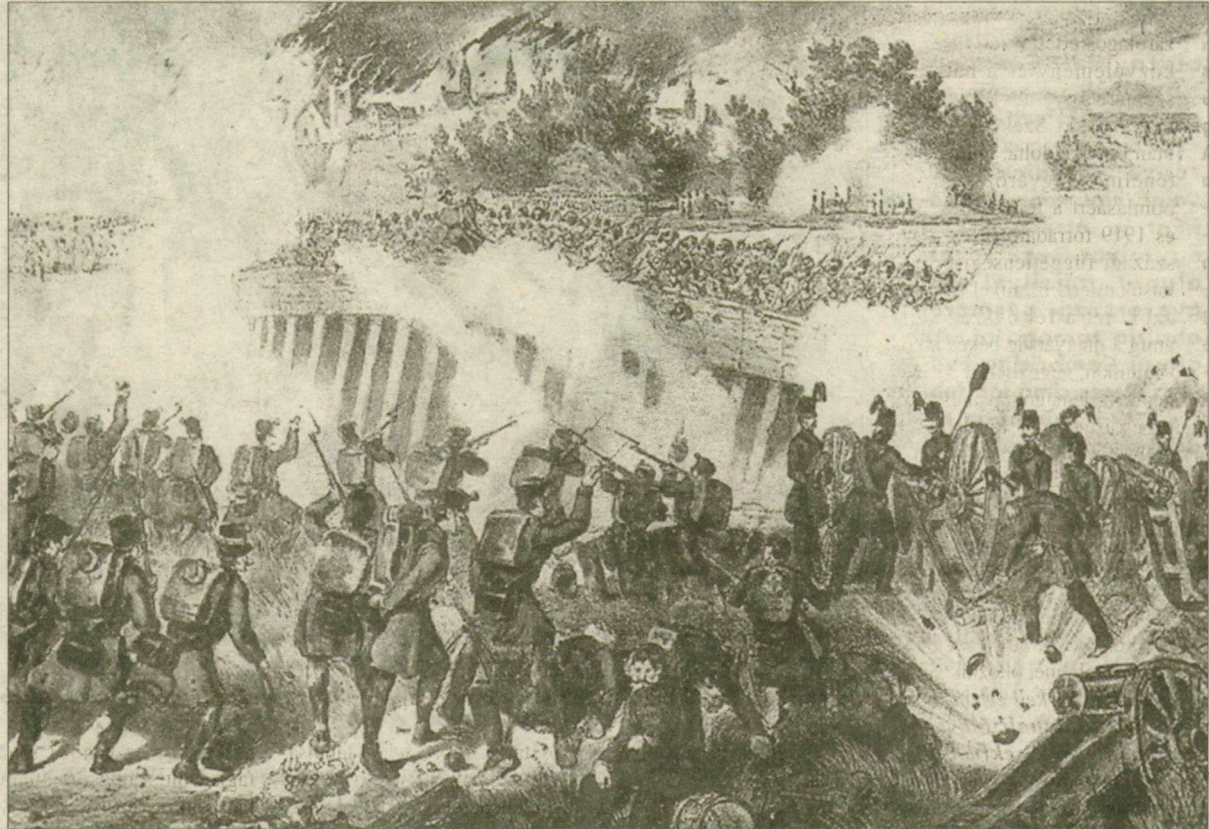
A szabadságharc szegedi dokumentumai

Az erején felül harcoló város

Szeged városa erején felül teljesített, amikor segítése nyújtott a nemzetiségi zavargásoktól szenvedő délvidéki városoknak, illetve amikor befogadta a szabadságharc folyamán onnan érkező menekülteket – mondja G. Tóth Ilona, a Csongrád Megyei Levéltár kutatója. A levéltári anyagok többsége ebből az időből vagy segélykérést tartalmazó irat, vagy a városi tanács dokumentuma az önkéntesek felszereléséről.

e munkából a szabadságharc egész ideje alatt erején felül vállalt. Itt nemcsak a nemzetőrök kiállítására, hanem azok felruházására, felfegyverzésére, és az egyéb anyagi eszközök előteremtésére is gondolni kell. Emellett kórházakat állítottak fel, rengeteg sebesültet is ápoltak. Dokumentumok tanúsítják, hogy a város lakossága ezért dicséretet is kapott, mégpedig 1848 szeptember 22-én Görgey Artúr őrnagytól, aki elismerte egy 242 főnyi, egyenruhával ellátott, fegyverrel felszerelt csapat felállítását, amely már a harcműveletekben is ki volt képesve. Emiatt Görgey Kossuth hírlapjában ország-világ előtt megdicsérte Szegedet.

A szőregi csata, melyben mindkét fél komoly vereséget szenvedett. (DM-illusztráció)

katonaság által korház céljaira van lefoglalva, és mivel az események igen kedvezőtlen fordulatot vettek, kéri, hogy a papnevelő intézet Szeged városába költözhessen át. Ők is tisztában voltak Szeged akkori helyzetével: itt már a piarista, ferences, minorita iskolák mind kórházzá alakultak, illetve önkéntesek és átvonuló csapatok elhelyezésére szolgáltak, tehát alig volt hely a városban. Mégis azt kérték, hogy ahol még iskola maradt, és éppen nem folyik rendszeres tanítás, ők ott alkalmazkodjanak az oktatáshoz. Amúgy bérleményekben vagy házaknál telepedtek meg, mert Temesváron már nem volt maradásuk. A város megadta az engedélyt.

A tanács dönthetett

– Mi volt a döntéshozatal menete a Szeged városi tanácshoz beérkező kérésekkel kapcsolatban? Ki válaszolt ezekre a levelekre?

– Az 1848-as törvények alapján az alkotmányos hatóságok átalakultak a korábbiakhoz képest. A megyéket a nemesi közgyűlés képviselte, ez hozta a határozatokat, vagy például ez döntött az adóról is. 1848 után a megyékhez hasonlóan a szabad királyi városokban is létrehozták a közgyűlést. A döntéshozó testületnek választott tagjai voltak, és a városi tanács tulajdonképpen a közgyűlés határozatait végrehajtó szerv volt. Mind-

kettőnek a polgármester volt az elnöke, és ez biztosította, hogy a közgyűlésnek ritkábban kelljen összeülnie. Amikor tehát érkeztek a levelek, és arról volt szó, hogy küldjenek-e fegyvert, vagy egyéb segítséget – ami természetesen pénzbe került – akkor nem kellett megvárni a közgyűlés ülését, hanem a tanács is dönthetett. Az egyik első kérésnél, a Torontál megyeiek levelénél, például éjszaka kellett összeülniük a minisztériumba, mondván, hogy, a nagy szükségben embert még csak-csak ki tudnak állítani, fegyverük azonban nincs. Ha nem volt idő megvárni a közgyűlés legközelebbi ülését, akkor a polgármester elnökletével a városi tanács ülésezett, és itt hoztak azonnali döntéseket. Később persze ezeket is, be kellett mutatni a közgyűlésnek. Mindkét testület jegyzőkönyvet vezetett, így a közgyűlés irataiban is olvashatunk a városi tanács intézkedéseinek jóváhagyásáról. De előfordult olyan is, hogy a közgyűlés nem értett egyet, és az elsiejtett döntés miatt megrótt a polgármestert és a tanácsot.

– Mennyire számított Szeged ebben az időben gazdag városnak?

– Szeged az ország talán második legnagyobb városa volt, de nem számított különösebben gazdagnak. Az 1848-as iratok nagy részét például az teszi ki, hogy ki és mennyi felajánlást, kölcsönt vagy ajándékot aján-

lott fel a felkelő csapatok részére. Ez Kossuthnak köszönhető, aki még pénzügyminisztersége idején rendeltet adott ki a felajánlásokról, valamint arról, hogy egyáltalán mi fogadható el ajándékként. Azt hiszem a város ezen a területen is erején felül teljesített. A legkülönbözőbb személyektől érkeztek felajánlások. Korda János, a város nemzetőr parancsnoka például két önkéntest állított ki saját költségén, akiknek fizette a napi díját, illetve felruházta őket. A tanácsnokok és tisztviselők közül szinte mindenki kötelességének érezte, hogy ugyanígy járjanak el. Beszervezték a céheket, a takarékpénztárakat, és minden szervezetet, amelyet mozgósítani lehetett. A legnehezebb az ágyúkat és a fegyvereket volt előteremteni, valamint az sem volt egyszerű, hogy a kiállított önkéntesek milyen ruhát kapjanak. A toborzást úgy kell elképzelni, hogy önkéntesnek javarészt a kaszás-gatyás nép jelentkezett, tehát valamilyen egyenruhát kellett adni nekik, hogy egyáltalán felismerhetőek és vezényelhetőek legyenek. Szegeden például a polgármester és a közgyűlés önhatalmúlag foglalták le erre a célra az állami készletben lévő vásznat, később aztán – bár kifizették az anyagot – Budapestről meg is dícsérték a várost, hogy milyen élelmesen és hamar cselekedett. A város vállalása később is töretlen maradt.

Perczel Mór nyilvánítása

– Mi a változás az 1849-es esztendőben?

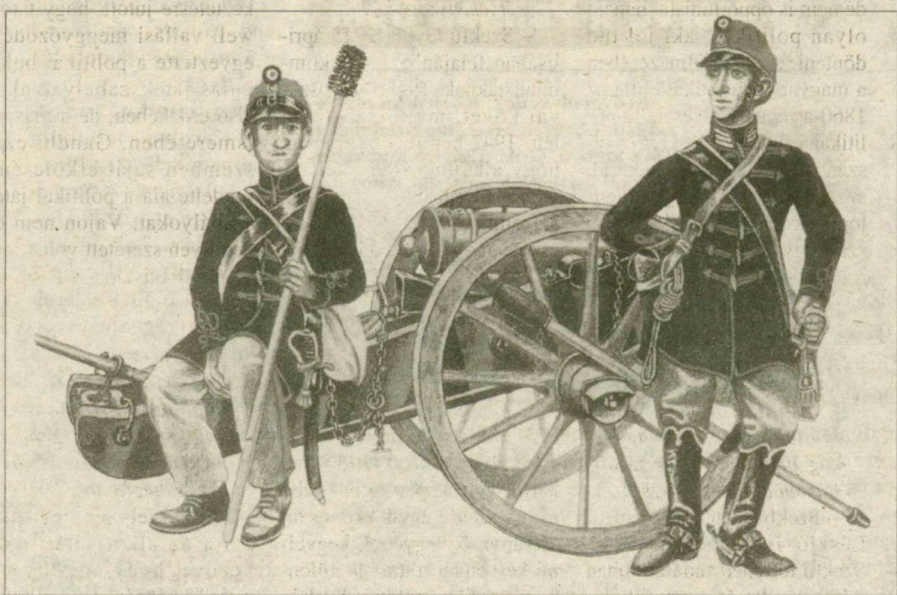
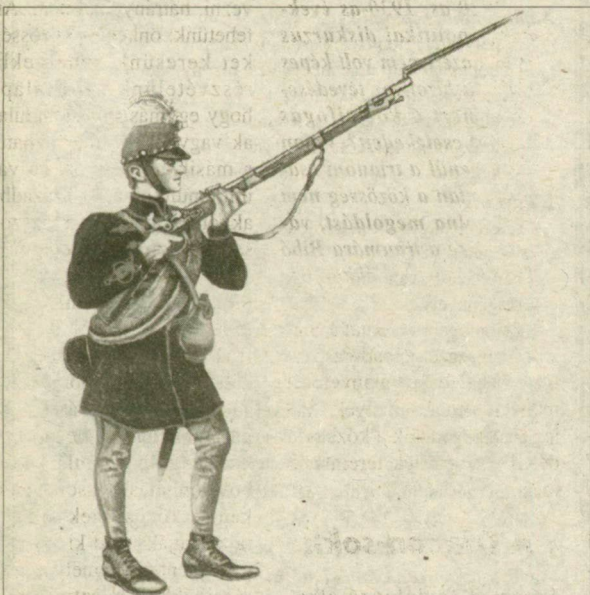
– Az 1849-es évben sem szűnnek meg érkezni a segélykérő levelek. Az egyik például január 28-án kelt, és Zenta fenyegetettségéről szól. Ebben írják, hogy a város közelében lévő ellenséggel szemben még tudják maragukat tartani, de úgy értesültek, hogy nagyobb sereg csapatok jönnek. Fegyvereket és ágyúkat kérnek, mondván, hogy Zenta és környékének eleste után semmi nem állítaná meg a sereget Szeged felé. Február 5-én Torontál megye alispánja fordul Szegedhez, aki most már nem segítséget kér, hiszen a megyét addigra kiürítették és feladták, hanem a menekültek ügyében interpellál, annak érdekében, hogy szállással lássák el őket. Tudni kell, hogy Szegeden a szabadságharc szinte egész ideje alatt menekültek ki is nyilvánították ezt. A sokasága talált otthonra, és a város ebben is felülmúlta lehetőségeit. Igaz, amikor Budapest védelmére összehozták a csapatokat, Szegedre is küldtek erősítést, és tartalék éllelmelet gyűjtöttek be, ám ekkora tömegre senki sem lehetett felkészülve. A dokumentumokból azt is tudjuk, hogy a szegedi parasztnak a város vezetőihez kellett folyamodni, hogy több legettesítsék területet biztosítsanak számukra, lévén a menekültek, hogy elfoglalták a he-

lyet. A rókusiai, a tápaiak, illetve az alsóvárosi gazdák is kértek legetlet. Ez a helyzet majd csak akkor enyhült, amikor a dicsőséges tavaszi hadjáratban a magyar csapatok Torontál megyét visszafoglalták, és ekkor szólította fel Batthyány Kázmér főispán a menekülteket, hogy visszatérhetnek otthonukba.

– Hogyan tükröződik a tavaszi délvidéki hadjárat a levéltár irataiban?

– A szőregi csatavesztés február 10-én következett be, aminek következtében a szerbek elfoglalták Szegedet. Kossuth ekkor dörgedelmes levelet írt arról, hogy Szeged városa nem a megfutamodást ígerte, hiszen a szerbek sem reguláris csapattal érkeztek, és ezektől a város meg kell tudja védeni magát segítség nélkül is. A visszafoglalás meg is történt hamarosan. Ide tartozik az a történet, hogy a zajló Tiszán a szegediek által nem kedvelt Hadik Gusztáv felkelő parancsnok tilalma ellenére a tiszai hajósok ladikkal átmentek az újszegedi oldalra, és ezt látva mertek a reguláris csapatok is átkelni. Később Hadik ezt a tettet úgy állította be mint ha ő adott volna rá parancsot, amit aztán az akkor még működő Tisza-vidéki Újság cikke cáfol meg, nem is tapintatos szavakkal. Ezután az affér után kérték a szegediek, hogy a városban a népfelkelés biztosa ne Hadik Gusztáv legyen, de ekkor már megkezdődött a dicsőséges délvidéki hadjárat, amelynek során Perczel Mór tábornok csapataival visszafoglalta a korábban elvesztett területeket. A délvidéki tavaszi hadjárat során keletkezett az a nevezetes nyilvánítás, amelyet Perczel Mór adott ki a Földváry őrnagy által vezetett szegedi szabad csapatok vitézségéről: a szegediek olyan dicsőségesen harcoltak a lázadó csajkságok ellen a szent-tamási erődítménynél, illetve a római sáncoknál, hogy Perczel tábornok április 16-án kötelességének érezte egész ideje alatt menekültek ki is nyilvánították ezt. A szent-tamási csata emlékére egyébként Batthyány Kázmér gróf a harangokból érdemeket veretett. Kocsis aranyművesnél. Az emlékművek el is készültek, csak hogy addigra Szegedet már elfoglalták, és az aranyműves beolvastotta az érdemeket, néhány darab kivételével, amelyeket a feleség eldugott. 1868-ban, amikor Perczel Mór újra Szegedre látogatott, ezt a megmentett emlékművet nyújtották át a délvidéki csaták hőseinek.

Panek József

Huszáregyenruhák a szabadságharc idejéből. A szegedi 3. honvédzászlóalj katonája; a Mezey-féle hafontos gyalogüteg: lövegkezelő és tüzemester; a Nádor-huszárezred katonája